

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ
AUTONOMOUS UNIVERSITY OF ZACATECAS (MEXICO)
INSTYTUT PEDAGOGIKI, KUJAWSKA SZKOŁA WYŻSZA WE WŁOCŁAWKU
(POLSKA)
EUROPEAN INSTITUTE OF FURTHER EDUCATION (EIDV) (SLOVAKIA)
LICEUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCE IM. JANA KASPROWICZA W INOWROCŁAWIU
(POLSKA)
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА
ДЕРЖАВНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ
В КОНТЕКСТІ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИБОРУ УКРАЇНИ**

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

V Міжнародної конференції

17 листопада 2022 року

**До 20-річчя з дня створення
кафедри професійної освіти
КНУБА**

***м. Київ
КНУБА***

УДК 37.09
ББК 74(4Укр)

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Київського національного університету будівництва і архітектури
(протокол № 4 від 23 грудня 2022 р.)*

Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України: матеріали V Міжнародної конференції (17 листопада 2022 року) до 20-річчя з дня створення кафедри професійної освіти КНУБА. – Київ: Київський національний університет будівництва і архітектури, 2023. – 408 с.

ISBN 978-617-8007-89-8

У матеріалах V Міжнародної конференції «Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України» висвітлюються актуальні питання професійної (професійно-технічної) освіти: вітчизняний та зарубіжний досвід; психолого-педагогічне забезпечення освітнього процесу: сучасні виклики; сучасні проблеми викладання інженерно-технічних та гуманітарних дисциплін.

Матеріали конференції розраховані на науково-педагогічних, наукових працівників у галузі педагогіки, психології, соціології, викладачів, аспірантів, студентів, а також на соціальних педагогів, соціологів, практичних психологів і соціальних працівників.

УДК 37.09
ББК 74(4Укр)

За зміст поданих матеріалів несуть відповідальність їх автори.

ISBN 978-617-8007-89-8

© КНУБА, 2023

*Калениченко Руслан Арсенович,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної освіти
Київського національного університету
будівництва і архітектури;
Дикса Олександр Володимирович,
здобувач вищої освіти групи ПСМ-22-1,
Державний податковий університет*

РЕФЛЕКСІЯ ЯК МЕХАНІЗМ САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

У теперішній час рефлексія досить широко вивчається у різних прикладних психологічних науках, як у зарубіжній, так і вітчизняній, адже в життєдіяльності сучасної людини вона має важливе значення. Саме завдяки рефлексії стають можливими перебудова свідомості у відповідності до реалій сьогодення, відмова від стереотипів мислення й поведінки, розвиток активного, творчого ставлення до себе, власної діяльності та способів її реалізації. До того ж, рефлексія є одним із основних психологічних механізмів стимулювання і розвитку професійної діяльності людини.

Одним із перших запропонував виокремити дослідження рефлексії та самосвідомості в окрему галузь і назвати її психологією рефлексії А. Буземан. Вчений зазначав, що рефлексією є будь-яке перенесення переживань ззовні на самого себе. До того ж, він експериментально довів, що рефлексія та самосвідомість презентовані в розвитку [47].

У сучасних психологічних дослідженнях рефлексія розглядається в декількох аспектах, а саме:

- як особливий стан свідомості (Д. Браун, Ф. Василюк, О. Улибіна);
- як важливий механізм самопізнання та саморегуляції (Х. Хекхаузен, І. Кон, В. Столін, В. Слободчиков, Н. Гуткіна);
- як принцип існування індивідуальної свідомості та умова розвитку зрілої особистості (К. Роджерс, Б. Зейгарник, А. Холмогорова);

- як особлива організація мислення, пов'язана із зародженням нового змісту (В. Давидов, А. Зак, І. Семенов, С. Степанов).

Цікавими є дослідження А. Брушлинського, в них розкрита динаміка неспецифічної та специфічної мотивації суб'єкта в процесі вирішення моральних завдань. Оскільки ці завдання не мають однозначної відповіді, то людина самостійно має розробити критерії їх вирішення, спираючись на власні цінності та світогляд. У такому разі особистість конструює рішення автономно і виявляє під час цього процесу рефлексивні якості [24].

У багатьох сучасних західно-європейських наукових джерелах рефлексія вивчається як основний механізм міжособистісного пізнання і організації взаємодії в складних, невизначених, конфліктних ситуаціях, а також у процесі навчання людей. Так, М. Аргайл виокремив дві взаємопов'язані функції рефлексії, а саме: - функцію когнітивного освоєння ситуації взаємодії (формування уявлень про себе, партнера, завдань, які постають під час контактів); - функцію управління процесом міжособистісної взаємодії. До того ж, вчений зазначав, що існує два типи рефлексивних уявлень про інших: - формальні, а точніше синкретичні, які залежать від впливів емоційних факторів, вони базуються на соціально-перцептивних процесах проекції та ідентифікації;

- неформальні, або ж власне рефлексивні уявлення про внутрішній світ партнера, в основі яких лежить процес децентралізації і вони не залежать від емоційного ставлення до інших, а зумовлені змістом та особливостями спільної діяльності [5].

Викликають інтерес дослідження рефлексії як механізму самосвідомості. У сучасній зарубіжній психології вчені розуміють рефлексію здебільшого як самоусвідомлення (Р. Віклунд, С. Дюваль, Е. Осін), як самоконтроль (Н. Кантор, Ч. Хоппер), як самовиховання (А. Фестінгер). На жаль, незважаючи на велику кількість значущої інформації, накопиченої зарубіжними вченими щодо проблеми розвитку рефлексії, вона не може допомогти у розумінні суті рефлексії як психологічного утворення. При

цьому треба відзначити, що зарубіжні вчені не виокремлювали рефлексію як предмет спеціального психологічного дослідження. Її прояви здебільшого вивчалися ними в контексті самостереження та самопізнання задля вивчення особистістю образу власного «Я» [209].

На думку І. Беґа, рефлексія є засобом усвідомлення суб'єктом підґрунтя власних дій, це спрямованість мислення на себе, на власні процеси і продукти діяльності. Вченим описані й досліджені такі види рефлексії як регулятивна (внутрішнім об'єктом якої є увага, що визначає зосередженість і спрямованість виховного процесу), визначальна (осмислення суб'єктом свого Я та усвідомлення того, що віддаляє його від досконалості), синтезуюча (узгодження гуманістичних цінностей з Я-духовним), створювальна (розвиток і саморозвиток особистості) [16].

У своїх працях С. Максименко відзначав, що якісний аналіз розвитку рефлексії можна простежити на прикладі опису її вікових змін. В основу якого покладено утворення очікувань рефлексії:

1) аналіз рефлексії торкається окремих вчинків дитини (9-12 років), причому навіть у такій формі вона виявляється лише у незначній кількості дітей.

2) рефлексивний аналіз зачіпає характер дитини, починаючи з 12-13 років. Підліток прагне до аналізу рефлексії через дослідження власного характеру, помічає особливості своєї особистості.

3) аналіз рефлексії відбувається з самопристрастю. У підлітка виникає критичне ставлення до себе, внаслідок чого, ним виявляються власні негативні риси характеру, виникають афектні переживання з цього приводу (13-14 років).

4) аналіз рефлексії торкається характеру людини, особливостей спілкування (15-16 років). При цьому самокритичність відходить на другий план, ставлення до себе стає спокійним, доброзичливим. Різні складнощі у відносинах пояснюються нерозумінням оточуючих. Глибина та інтенсивність «юнацької» рефлексії залежать від багатьох соціальних (соціальне

походження і середовище, рівень освіти), індивідуально-типологічних (ступінь інтраверсії-екстраверсії) та біографічних (умови сімейного виховання, взаємостосунки з однолітками) чинників, співвідношення яких ще недостатньо вивчено [107].

М. Савчин також активно вивчав рефлексію. Вчений вважав, що вона передбачає самоаналіз, дослідження людиною свого внутрішнього світу і поведінки. Її розвиток впливає на становлення людини як учасника соціальної взаємодії. У результаті такого дослідницького процесу людина усвідомлює себе по-іншому, оскільки співвідношення власних почуттів і переживань з почуттями і переживаннями іншої людини, аналіз і розуміння своєї поведінки дозволяє їй побачити ситуацію і себе в ній з іншого боку, що сприяє більш адекватній оцінці власної поведінки [161].

Таким чином, у результаті аналізу робіт науковців, які займались вивченням рефлексії, можемо констатувати наступне: - рефлексію розглядали як властивість людського мислення; - вона вивчалась у контексті дослідження самосвідомості особистості;

- їй відводили важливу роль у процесах міжособистісного пізнання та спілкування;

- у роботах вітчизняних учених рефлексія розглядалась як засіб усвідомлення суб'єктом підґрунтя власних дій, її розвиток відстежували на прикладі опису вікових змін та відводили роль одного із механізмів особистісного та професійного саморозвитку особистості;

- найбільшої актуальності набуває розвиток рефлексії саме в юнацькому віці, адже вона стимулює особистісний та професійний саморозвиток особистості; - зазначений феномен визнавали головною рушійною силою саморозвитку особистості та його основним механізмом.

Список використаних джерел

1. Гапоненко А.В. Концепция саморазвития личности в современных социально-экономических и природных условиях/ А.В. Гапоненко. – Краснодар: Просвещение Юг, 2005. - 147 с. 47

2. Брушлинский А.В., Поликарпов В. А. Мышление и общение/ А.В. Брушлинский, В.А. Поликарпов. – Минск: Сентябрь, 1990. – 186 с. 24

3. Андрійчук І. П. Психолого-педагогічна система гармонізації Я-концепції майбутніх практичних психологів // Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України. – Київ, 2002. – Том IV. – Ч.3. – С.14-20 5

4. Андрійчук І. П. Психолого-педагогічна система гармонізації Я-концепції майбутніх практичних психологів // Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України. – Київ, 2002. – Том IV. – Ч.3. – С.14-20 209

5. Бех І.Д. Духовні цінності як надбання особистості / І. Д. Бех // Рідна школа. – 2012. – № 1–2 (985–986). – С. 9–12. 16

6. Максименко С.Д. Методологічний аналіз прогнозування та внутрішні лінії розвитку особистості / С.Д.Максименко // Наукові записки Інституту психології імені Г.С.Костюка за ред. С.Д.Максименка. – 2011. – Вип. 39. – С. 3–16. 107

7. Савчин М.В. Вступ до спеціальності: Психолог, практичний психолог / М. В. Савчин, З. С. Гавриш. – Івано-Франківськ: Місто НВ. 2007. – 400 с. 161

Іваннікова Ганна Василівна

**ЖИТТЄСТІЙКІСТЬ ЯК ОДНА З ХАРАКТЕРИСТИК
ОСОБИСТІСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ 94**

Калениченко Руслан Арсенович, Бородін Андрій Олексійович

**ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ..... 100**

Калениченко Руслан Арсенович, Дикса Олександр Володимирович

РЕФЛЕКСІЯ ЯК МЕХАНІЗМ САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ.... 103

Калениченко Руслан Арсенович, Касіч Заріна Вікторівна

**ХАРАКТЕРИСТИКА КОНФЛІКТІВ ТА ПІДХОДІВ
ДО ЇХ ВИРІШЕННЯ..... 108**

Калениченко Руслан Арсенович, Коренюк Тамара Олегівна

**ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ НА СЬОГОДНІШНІЙ ДЕНЬ ТА
ПРИКЛАДИ ЇХ ВИРІШЕННЯ В ІНШИХ КРАЇНАХ..... 113**

Калениченко Руслан Арсенович, Луценко Олександр Петрович

**ПИТАННЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ
ОСВІТИ 115**

Калениченко Руслан Арсенович, Марченко Алла Григорівна

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТНЬОГО
ПРОЦЕСУ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ 121**

Калениченко Руслан Арсенович, Рябчун Олена Василівна

ПРОБЛЕМИ ДУАЛЬНОЇ ФОРМИ ЗДОБУТТЯ ОСВІТИ 125

Калениченко Руслан Арсенович, Скорик Ганна Юрївна

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД НАВЧАЛЬНО-
ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ СТУДЕНТІВ З ОБМЕЖЕНИМИ
МОЖЛИВОСТЯМИ В УМОВАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ..... 127**

Калениченко Руслан Арсенович, Черкасова Анна Вадимівна

**ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКИ УЧАСНИКІВ ПЕРЕГОВОРНОГО
ПРОЦЕСУ 132**

Каськов Ігор Васильович

**ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВПЛИВ САМООЦІНКИ НА ПОВЕДІНКУ У
ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ..... 135**

Корчова Галина Леонідівна

CLIP THINKING: BASIC CONCEPTS AND TERMS..... 138

Наукове видання

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ
В КОНТЕКСТІ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИБОРУ УКРАЇНИ

Збірник матеріалів

V Міжнародної конференції

До 20-річчя з дня створення
кафедри професійної освіти
КНУБА

(Київ, 17 листопада 2022 року)

Формат 60×84 1/16. Тираж 100 пр. Ум. друк. арк. 27,5. Зам. № 1188.

Видавець і виготовлювач ТОВ «ЦП «КОМПРИНТ»

03150, Київ, вул. Предславинська, 28

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єкта видавничої справи ДК № 4131 від 04.08.2011 р.